

ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ГРОШОВІ КОШТИ БОРЖНИКА У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

APPLICATION OF RECOVERY FOR MONEY OF THE DEBTOR IN ENFORCEMENT PROCEEDINGS IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Меленчук В.І., приватний виконавець

Виконавчий округ Львівської області,

аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін

Львівський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу проблемних питань звернення стягнення на грошові кошти боржника у виконавчому провадженні з моменту запровадження на території України режиму воєнного стану і по сьогоднішній день.

Автором проаналізовано порядок звернення стягнення на грошові кошти боржника, який існував з 26 березня 2022 року по 06 травня 2023 року, та порядок, який був змінений 06 травня 2023 року та існує по сьогодні.

З'ясовано, що встановлений законом розмір видаткових операцій, які можуть здійснювати боржники зі свого рахунка кожного місяця, не відповідає бюджетному законодавству, адже не прив'язаний ні до прожиткового мінімуму для працездатної особи, ні до розміру мінімальної заробітної плати, яку особа отримує на руки.

Запропоновано встановити розмір для здійснення видаткових операцій боржником в сумі, що не перевищує 5393,50 грн. (станом на 2023 рік) на кожен місяць, та без письмового звернення боржника. Такий крок, був би фізично та економічно вигідним як для виконавців, так і для боржника, адже боржнику не треба було б звертатися із заявою, а виконавцю затратити час на опрацювання такого звернення боржника, виносячи необхідну постанову та надсилати її через засоби поштового зв'язку.

Досліджено, що в умовах дії режиму воєнного стану на території України права стягувача все ж залишаються обмеженими, навіть попри закони, які один одному суперечать, та станом на сьогодні, процедура звернення стягнення на грошові кошти не є досконалою і унеможлиблює швидке, повне та фактичне виконання рішення, а тому потребує подальшого вивчення та доопрацювання науковцями та практиками в цій площині.

Запропоновано викласти норму п. 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» викласти в такій редакції: «фізичні особи – боржники, на кошти яких накладено арешт органами державної виконавчої служби, приватними виконавцями, можуть здійснювати видаткові операції з поточного рахунку на суму в розмірі, що протягом одного календарного місяця не перевищує одного розміру мінімальної заробітної плати (без врахування ПДФО та ВЗ), встановленої законом про Державний бюджет України на 1 січня поточного календарного року...».

Ключові слова: виконавче провадження, виконавець, стягувач, боржник, арешт грошових коштів боржника, звернення стягнення на грошові кошти боржника.

The article is devoted to the analysis of the problematic issues of collection of the debtor's funds in enforcement proceedings from the moment of the introduction of the martial law regime on the territory of Ukraine until today.

The author analyzes the procedure for collection of the debtor's funds, which existed from March 26, 2022 to May 6, 2023, and the procedure that was changed on May 6, 2023 and still exists today.

It was found out that the amount of spending transactions established by law that debtors can carry out from their account every month does not correspond to budget legislation, because it is not tied to the subsistence minimum for an able-bodied person, nor to the amount of the minimum wage that a person gets his hands on.

It is proposed to establish the amount for the enforcement of expenditure transactions by the debtor in an amount not exceeding UAH 5,393.50. (as of 2023) for each month, and without a written request from the debtor. Such a step will be physically and economically beneficial for both the executors and the debtor, because the debtor would not have to apply with an application, and the executor, in turn, would have to spend time processing such an application by the debtor, making the necessary decision and directing it through the means postal communication.

It has been investigated that under the conditions of the martial law regime in Ukraine, the rights of the debt collector still remain limited, even in spite of the Laws that contradict each other, and as of today, the procedure for applying for collection of monetary funds is still not perfect, and makes it impossible to quickly, fully and the actual implementation of the decision, and therefore requires further study and refinement by scientists and practitioners in this area.

It is proposed to set out the norm of Clause 10-2 of Chapter XIII «Final and Transitional Provisions» of the Law of Ukraine «On Enforcement Proceedings» in the following wording: «natural persons – debtors, whose funds have been seized by the bodies of the state executive service, by private executors, may carry out spending operations from the current account in an amount that does not exceed one amount of the minimum wage (excluding personal income tax and personal income tax) established by the law on The State Budget of Ukraine for January 1 of the current calendar year...».

Key words: enforcement proceedings, enforcement officer, enforcement creditor, debtor, seizure of the debtor's funds, foreclosure on the debtor's funds.

Постановка проблеми. Звернення стягнення на грошові кошти боржника у виконавчому провадженні вважається чи не найпоширенішою та найбільш ефективною виконавчою дією, яку першочергово вчиняють виконавці під час виконання виконавчих документів майнового характеру. Водночас, з моменту запровадження на всій території України режиму воєнного стану, вітчизняне законодавство у сфері виконавчого провадження зазнає неодноразових змін, та, найбільше – в частині звернення стягнення на грошові кошти боржника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема звернення стягнення на грошові кошти боржника у виконавчому провадженні була і залишається предме-

том дослідження багатьох вчених, зокрема, А.М. Авторгова, Ю.В. Білоусова, О.Б. Верби, М.В. Вінциславської, Н.М. Грабар, Л.В. Мелех, Д.Є. Забзалюка, Ю.Д. Притики, С.Я. Фурси, М.Й. Штефана, С.В. Щербак та ін. Проте, зі стрімким динамічним розвитком законодавства у сфері виконавчого провадження, питання звернення стягнення на грошові кошти боржника стає все актуальнішим, і потребує нового та додаткового вивчення.

Постановка завдання. Протягом існування в Україні воєнного стану, законодавство, яке регулює процедуру примусового виконання рішень юрисдикційних органів за цей проміжок часу змінювалося неодноразово, більше того, такі законодавчі зміни то сприяли правовому статусу

боржника, то, навпаки, – в деякій мірі, стягувача. Враховуючи таку позицію законодавця, а також суперечливу практику застосування положень щодо звернення стягнення на грошові кошти боржника, необхідно детальніше вивчити, проаналізувати та виокремити основні та найбільш типові проблеми правового регулювання у цій площині, запропонувати шляхи вирішення виявлених проблем у процесі виконавчого провадження при зверненні стягнення на грошові кошти боржника.

Виклад основного матеріалу. 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала війну проти України і, як наслідок, в нашій державі Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1], затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»» [2], введено режим воєнного стану, термін якого неодноразово продовжувався. Так, після запровадження режиму воєнного стану на всій території України, Верховною радою України прийнято низку законодавчих актів, зокрема і тих, які регулюють сферу виконавчого провадження.

Законом України «Про внесення змін до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» від 15 березня 2022 року № 2129-IX [3], який набрав чинності 26 березня 2022 року було внесено кардинальні зміни у сферу виконавчого провадження, та, зокрема в частині звернення стягнення на грошові кошти боржника. Згідно з положеннями цього Закону, тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, фізичні особи можуть здійснювати видаткові операції з рахунків, на кошти яких накладено арешт державним чи приватним виконавцем, без урахування такого арешту, якщо сума стягнення за виконавчим документом не перевищує 100 тисяч гривень. Цим нормативно-правовим актом одночасно заборонялося звертати стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника, та взагалі виконувати виконавчі провадження про звернення стягнення на грошові кошти/майно боржника відповідно до виконавчих написів, виданих нотаріусами.

Варто погодитися з думкою Н.С. Куцір про те, що при існуванні такого законодавчого акта, права боржника є більш захищеними, ніж права стягувача, і рівень забезпечення прав останнього, можна вважати таким, який недостатньою мірою гарантує стягувачу повне фактичне виконання рішення, ухвалене юрисдикційними органами на його користь [4, с. 38].

На нашу думку, прийняття Закону України «Про внесення змін до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» [3] є передчасним та не відповідає вимогам Основного Закону нашої держави, адже Конституція України у ст. 129-1 [5] проголошує, що судові рішення є обов'язковим до виконання.

Як вбачається з аналізу норм, які містяться у вищезазначеному Законі, законодавець поділяв рішення судів та інших юрисдикційних органів на «малозначні рішення», тобто ті, сума стягнення за якими не перевищує 100 тис. грн., та ті, які, на його думку, варто виконувати в часі війни, тобто ті, сума стягнення за якими перевищує 100 тис. грн. Так, важко відповісти на питання «який основний критерій було взято до уваги Верховною радою України під час такого поділу судових рішень, а в подальшому і під час прийняття цього Закону?». Проте, слід зазначити, що потреби та можливості в людей різні, зокрема, фінансові й економічні, оскільки є стягувачі у виконавчому провадженні, для яких 100 тисяч гривень – це сума відносно невелика, та є категорія людей, для яких такі кошти є загребуваними, а особливо в часі війни.

На зміну цьому законодавчому акту, 11 квітня 2023 року Верховною радою України було прийнято Закон України

«Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих особливостей організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів під час дії воєнного стану» № 3048-IX [6], який набрав законної сили 06 травня 2023 року. Цим нормативно-правовим актом уже дозволяється: звертати стягнення на заробітну плату боржника шляхом винесення виконавцем відповідної постанови; виконувати виконавчі провадження, відкриті до запровадження на території України режиму воєнного стану, на підставі виконавчих написів нотаріусів. Найбільш дискусійним є визначення виконавцем поточного рахунка боржника для здійснення видаткових операцій у розмірі двох мінімальних заробітних плат.

Очевидно, законодавець дозволив арештовувати кошти боржника, незважаючи на суму, яка підлягає стягненню, відповідно до виконавчого документа, проте одночасно прописує положення про те, що будь-який боржник, навіть той, зобов'язання якого значно перевищують суму 100 тис. грн., може звернутися до виконавця з відповідною заявою для того, щоб останній виніс у строк, що не перевищує 2-х робочих днів постанову про визначення поточного рахунку для здійснення видаткових операцій, та відповідно, направив банківській установі для виконання.

Позиція законодавця про дозвіл боржникам здійснювати видаткові операції у розмірі 13400,00 грн (станом на 2023 рік) є доволі спірною, та суперечить нормам, які містить Закон України «Про державний бюджет України на 2023 рік» від 03 листопада 2022 року № 2710-IX [7], відповідно до ст. 7 якого, прожитковий мінімум для працездатної особи станом на 2023 рік становить 2684,00 грн. Так, держава вважає, що особа може прожити на суму, яка становить 2684,00 грн., та забезпечити собі мінімальні умови для проживання.

Прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [8, с. 155].

Видається, що кошти в сумі 2684,00 грн не можуть забезпечити нормальне функціонування людського організму, бо лише харчування займає 80% від мінімуму, а що говорити про інші потреби такі, як витрати на ліки, одяг, комунальні послуги, різні види товарів для гігієни тощо.

Вважаємо, що Верховна рада України, приймаючи цей Закон, мала взяти до уваги затверджений на законодавчому рівні прожитковий мінімум для працездатної особи, або бодай розмір однієї мінімальної заробітної плати. Видається цей крок законодавця не обдуманий та поспішний, адже не є таємницею те, що люди за свою працю отримують мінімальну заробітну плату, а всі інші їхні доходи перебувають «в тіні» від Державної податкової служби України.

Законодавцем, при визначенні розміру видаткових операцій для боржника також не враховано те, що із однієї мінімальної заробітної плати, яка становить 6700,00 грн., працівник отримує на руки 5393,50 грн, оскільки податок з доходу фізичних осіб (далі – ПДФО) та військовий збір (далі – ВЗ) утримуються із його ставки, що становить 1206,00 грн. (ПДФО) та 100,50 грн. (ВЗ).

Доцільно було б встановити розмір для здійснення видаткових операцій боржнику у сумі, що не перевищує 5393,50 грн. на кожен місяць, та без письмового звернення боржника, що в подальшому мінімізувало б масові звернення про зняття арешту зі заробітної плати, що довгий час було дискусійним питанням, та не врегульованим як на законодавчому рівні, так і на рівні судової практики. Такий крок, в першу чергу, був би фізично та економічно вигідним як для виконавців, так і для боржника, адже боржнику не треба було би звертатися із заявою, а вико-

навцю, – затратити час на опрацювання такого звернення боржника, виносячи необхідну постанову та надсилаючи її через засоби поштового зв'язку. Так, попри існування цього Закону вже тривалий час, постанова про визначення поточного рахунка для здійснення видаткових операцій так і не внесена до Автоматизованої системи виконавчого провадження, та, відповідно, у виконавців немає електронного обміну з банківськими установами. В такому разі, виконавці виносять загальну постанову без затвердження, прописуючи вручну необхідні її реквізити, та надсилають її в паперовій формі через АТ «Укрпошта» відповідній банківській установі для виконання, оплачуючи 23,00 грн. за здійснення рекомендованого відправлення. В подальшому такі витрати нестиме боржник, проте є випадки, коли стягнути будь-які кошти з боржника є неможливим, то виконавцю, звичайно, ніхто не компенсуватиме понесені ним витрати.

Наголосимо, що Закон України від 11 квітня 2023 року № 3048-IX [6] покликаний захищати першочергово гарантовані права стягувача як однієї зі сторін у виконавчому провадженні, проте необґрунтована законодавцем позиція про здійснення боржником видаткових операцій у сумі, що не перевищує 13400,00 грн. на кожен місяць дає підстави для висновку, що боржник є більш захищеним в умовах сьогодення.

Варто зазначити, що обидва нормативно-правові акти: і Закон України «Про внесення змін до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» [3], і Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих особливостей організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів під час дії воєнного стану» [6] є взаємно суперечливими та, більше того, попередній Закон (Закон України «Про внесення змін до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження») не втратив чинності, а отже, існує конкуренція між правовими актами, які мають однакову юридичну силу.

Міністерство юстиції України у своєму листі від 26.12.2008 року № 758-0-2-08-19 «Щодо практики

застосування норм права у випадку колізії» [9] надало роз'яснення про те, що в разі існування неузгодженості між нормами, виданими одним і тим самим нормотворчим органом, застосовується акт, виданий пізніше, навіть якщо прийнятий раніше акт не втратив своєї чинності. Така неузгодженість може виникнути внаслідок того, що прийняття нової норми не завжди супроводжується скасуванням «застарілих» норм з одного й того ж питання.

Саме тому, виходячи з відомих положень теорії права про дію норм в часі, а також із роз'яснення Міністерства юстиції України з цього питання, робимо висновок, що застосуванню підлягають положення Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих особливостей організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів під час дії воєнного стану» [6], бо він прийнятий пізніше, тобто 11 квітня 2023 року.

Висновки. Проаналізувавши та дослідивши порядок звернення стягнення на грошові кошти боржника у виконавчому провадженні з моменту запровадження на території України режиму воєнного стану, констатуємо, що жоден зі законодавчих актів, який регулює сферу виконавчого провадження у площині звернення стягнення на грошові кошти боржника на момент дії режиму воєнного стану, не спрямований на досягнення основної мети виконавчого провадження загалом, тобто повного, фактичного виконання рішень, а, навпаки, сприяє боржнику, як особі, яка зобов'язана виконати свої зобов'язання перед стягувачем. Тому пропонуємо норму п. 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» викласти в такій редакції: «фізичні особи – боржники, на кошти яких накладено арешт органами державної виконавчої служби, приватними виконавцями, можуть здійснювати видаткові операції з поточного рахунку на суму в розмірі, що протягом одного календарного місяця не перевищує одного розміру мінімальної заробітної плати (без врахування ПДФО та ВЗ), встановленої законом про Державний бюджет України на 1 січня поточного календарного року...».

ЛІТЕРАТУРА

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 09.07.2023 р.).
2. Про затвердження Указу Президента України «Про затвердження воєнного стану в Україні»: Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text> (дата звернення: 09.07.2023 р.).
3. Про внесення змін до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження»: Закон України від 15 березня 2022 року № 2129-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2129-20#n2> (дата звернення: 09.07.2023 р.).
4. Куцір Н.С. Звернення стягнення на грошові кошти боржника в умовах дії режиму воєнного стану. *Правова політика України: історія та сутність*: зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практичного семінару. Житомир, 2022. С. 36–38.
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.07.2023 р.).
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих особливостей організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів під час дії воєнного стану: Закон України від 11 квітня 2023 року № 3048-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3048-20#Text> (дата звернення: 09.07.2023 р.).
7. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03 листопада 2022 року № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 09.07.2023 р.).
8. Гончаренко Т. І. Прожитковий мінімум в Україні: правові норми та сучасні реалії. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2018. Вип. 18–19. С. 155–156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sochumj_2018_18-19_47.
9. Щодо практики застосування норм права у випадку колізії: лист Міністерства юстиції України від 26 грудня 2008 року № 758-0-2-08-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08#Text> (дата звернення: 09.07.2023 р.).